

Kéz írásomat, mihelyt Budára megyek, magam adom által Exczellenziád' Dicsőségének, a' Nemzeti Könyvtárnak. — A' nyomtatásban esett tetemes hibákat magam kezével igazítottam meg. — Egyébiránt magamat Exczellenziádnak tapasztalt nagy Úri Kegyelmébe ajánlván örök hazafíúi tisztelettel vagyok

Exczellenziádnak

alázatos szolgája

Kisfaludy Sándor mp.¹

(Negyedréttü fv. Boríték nincs.)

Közli: VALJAVEC FRIGYES.

ADATOK BÁRÓTZI SÁNDOR TESTÖRI PÁLYAJÁRÓL.

A bécsi udvari levéltár magyar testőrségi iratait elsőzben Lampérth Géza vizsgálta át tüzetesebben és kutatásai alapján az irodalomtörténetnek sok, eddig téves adatát helyesbítette.² Az Orsz. Hadilevéltárba került anyagból most Bárótzai Sándor pályájának ismeretét szerzem meg néhány eddig lappangott adattal. Bárótzai volt az egyetlen testőrfrónk, aki — gr. Mikes István támogatásával 26 éves korában, a nagyszebeni kormányzóktól — a gárdához jutván, mindvégig ott maradt. Kenderessy Mihálynak Kazinczyhoz írt leveléből tudjuk,³ hogy eleinte költekező életet élt; mikor ezért egy újabb pénzküldeménnyel együtt atyjától korholó levelet kapott, «meghatározta magát esküvessel oly élet folytatására, melynél fogva se Apja, se Attyafiai segítségére soha se szoruljon, sőt még azt is, hogy *soha hazájába se térjen vissza.*» Ennek a hagyománynak az alábbiakban ellene mond ugyan két adat — 1763-ban el akarta hagyni a gárdát s 1770-ben Pécsre pályázott. — de valójában 1761-től élete végéig Bécsben maradt s nyári pihenőre is csak Badenbe járt.

«A királynő 1760 március 1-én kelt rendelete alapján besorozott gárdisták — írja Lampérth — ugyanazon év nyarán Pozsonyban gyülekeztek, ahol szeptember 8-án tették le a hivatalos esküt, s másnap mindjárt Bécsbe indultak. Első nyilvános szereplésük — ünnepélyes bemutatkozásuk — 1760 október 6-án volt József főherceg és Pármai Izabella esküvőjén Erdődi Pálffy Lipót gróf gárdakapitány vezetésével. Ebben az első sorozatban s általában az 1760-ik évben a *későbbi író-gárdisták közül még egyet sem találunk.*» A későbbiek közül csakugyan nem; de Bihar küldötte, Baranyi László, a *Heverés párnája* írója, már közöttük van. S az irattár⁴ a bécsi bevonulásról többet is tud: «Den 2-ten Octobris 1760 ist die Garde in Wienn eingetroffen unter Trompeten und Paucken Schall. — Den 3-ten Oktobris ist die sammentliche Noble Garde vor den Kayserlichen Stallungen ausgerücket und haben solche beyde Kays. Majestäten betrachtet.» Bárótzai egy évvel utóbb jött. Ismeretes, hogy megjelenése nem volt rokonszenves: Kazinczytól

¹ A levél keltezetlen. Amint a szövegből kiderül, 1809-ben íródott

² *Bessenyei és társasága a gárdában.* Irod. 1912. 1. l.

³ Kaz. Lev. X. 295. l., idézi Beöthy Zsolt is: *Szépprózai elő.* II. 25. l.

⁴ I. köteg, IX. cs. 658. l.

tudjuk, hogy «az arc visszafelő volt, a növésnem volt szálas.»¹ Kisfaludy Sándortól, hogy külseje rút volt. Talán ezért történt, hogy utóbb nem testőri szolgálatra osztották be, hanem a testőrség gazdasági ügyeinek intézését bízták rá. (Erre 1794-től vannak adataink; már 1770-iki minősítése *jó gazdának* mondja.) Előmenetele is lassú volt; de ez természetes. Olyanok kerültek rangban elébe, akik — mint Barcsay Ábrahám — önként jelentkeztek harctéri szolgálatra s onnan érdemekkel gazdagon tértek vissza a gárdához. 22 év után lett második őrmester (főhadnagy) s közel 30 évi szolgálattal kapta meg az őrnagyi címet. Testőrségi pályájának állomásairól szóljanak a következő adatok:

1761. szeptember 30. (Propositio in negatio Praetorianorum e Principatu Transsylvaniae suscipiendorum. Viennae die 30-a Mensis Septembris A. D. 1761.) Quantum pro principatu Transsylvaniae in *viginti* Praetorianis fixum. — — — Admissi autem fuerant anno superiori juxta adnexam specificationem ex propositis per Gubernium pleno quidem numero ast *Catholici solum sex et Acatolici quatuordecim*. Quod una etiam ex parte istius Cancellariae observatum, sed cum ob temporis brevitatem et perinde imminens servitium alteratio fieri nequiret, quatenus etiam quoad Religionis considerationem Instituti ratio haberi posset, pro futuro reservari debuit. — Cum igitur ad praesens septem petant demissionem, in eorum saltem locum ad exigentiam Puncti 5-ti usque quo plures sensim applicari potuerunt quinque Catholici, Ioannes videlicet Mika, Antonius Kászoni, Michael Sándor, Paulus Donáth et Ladislaus Szabó, *ex acatholicis Alexander Báróczi* necnon Ladislaus Veres ad obeundum in hac Nobili Turma servitium, uti commendantur, et respective ad hujus Cancellariae notitiam idonei Militare servitium plerique pro scopo habentes repraesentantur.²

1761. október 16. (Rendelet a felvételtől. Sándor Mihály helyén Barcsay Ábrahám [*Abraham Barthai*], a többi ugyanaz.) 53/1761. sz.

1763. október 25. Die Röm. Kais. . . . etc. Majestät haben aller-mildest zu bewilligen geruhet, dass jene von der Königl. hung. adelich. Leibgarde *auszutretten ansuchende Supplicanten*, und zwar — — — der *Báróczy* in dem weissenburger Stuhl zu Beysitzer dasiger Judiciorum continuorum, und endlich der Székely als Concipist bey dem siebenbürger Landesgubernio befördert werden könnten. Protocolum I. 131. l.

1763. november 10. Die Röm. Kais. Majestät. (etc., *mint fent*) — — — zu bewilligen geruhet die Garden Zeik, *Báróczy*, Csernátony und Lukáts zu beysitzern derso neu errichteten Judiciorum continuorum in dem Fürstenthum Siebenbürgen, imgleichen der Garde Székely zum Concipisten bey dem dasigen Gubernio anzustellen. U. o. 134. l.

1763. december 10. (K. K. Obristhoffmeisteramts Decret.) — Demnach die Röm. K. K. Apost. May. auff den über erstatteten Bericht gemachten allergehorsamsten Vortrag einestheils nicht nur in dem allerdreichest einzuwilligen geruhet, dass dem seitherigen Garden *Ladislaos Baranyi* die allerunterthänigstangesuchte entlassung von der Königl. hung. adelich. Leib-

¹ *Báróczi Sándor élete. Magyar Pantheon* (Abafi) 64. l.

² Testőrs. irattár, I. k. IX. cs. 382. l.

garde ertheilet; anbey für denselben auf seiner, sich besonders erworbenen Verdienstenhalber von Seiten der Königl. hung. Hoffkanzley ein allergnädigstes Decret unter der ausdrückung ausgefertigt werden könnte; welche ihm nach Maass seiner befindenden Geschicklichkeit vor anderen die versicherung eines gelegentlich zu gewärtigen habenden hung. Civildienstes zu geben vermöge; sondern überdeme allermildreichst zu beagnemen geruhet, wie die anderweite 4 Garden Csernaton, Zeik, *Báróczy*, Lukács von der Antretung jener allerhöchsten Orths ihnen bereits conferierten Siebenburg. beysitzerstellen der Judiciorum Continuorum zufolge ihrer gemeinsamen fussfälligen bitten dispensieret seyen, mithin die ehrsinne Dienste bey besagter Leibgarde weiter leisten solten — dahingegen aber der übrige Garde Székely zur Annehmung des allschon überkommenen Gubernialconspicendistenes sich unbedenklich nacher Siebenbürgen verfügen dürfte. U. o. 136. I.

1770. *december 31.* (Status der königl. Hungar. Adlichen Leib-Garde von Ersten Jänner 1769 bis Letzten Decemb. 1770). — — — Garden und Unter-Lieutenants — — — *Báróczy Alexander*, laut Bericht des K. K. Leib Garde Capitains ddo. 27. Decemb. 1770. über das Ansuchen um die vacant werden fallende Vice Provincial Comissarii Stelle zu Fünfkirchen in Hun-garn betr.

1770. *Conduit-Liste* — 10. *Alexander Báróczy*. Alter: 35. Religion: Calvin. Ob und wo er gedient: *nicht gedient*. Wie lang er bey der Garde diene: 9. Ob er Studium und Wissenschaften besitze, oder viel Witz habe: *Jura patriae, Geographia, Historia, [Chimie]*.¹ Was er für Sprachen rede: *teütsch, ung., Latein, walach., französ., welsch*. Was er bey der Garde gelernt: *Besser französisch, welsch, etwas von der Chimie*. Ob und zu was er sich dermalen appliciere: *versetzt einen französischen Author in ds. hung.* Ob er im Dienst fleissig und accurat: *thuet seine schuldigkeit*. Ob er gute Conduite habe: *könnte besser sein*. Ob er vorzügliche Attention verdiene: — Ob er sparsam oder ein verschwender: *guter Wirt*.

1783. *aprilis 9.* — — — dass Seine Röm. Kais. Königl. apost. Maytt. Unser allergnädigster Herr die beyden Hungarischen Noblengarden Doczy und *Baroczy* als Secondwachtmeister bey der Garde mit dem Rittmeisters Karakter angestellt geruhet haben — — — Prot. III. 135. I.

1785. *március 15.* Allerhöchst Seine des Kaisers Majestät haben — — — zu verwilligen geruhet, dass die drey Secondwachtmeister v. *Dóczy, Baroczy* und *Sooky* nebst der en gage und Kostgeld mit monatl. 51 fl. beziehenden gebühr auch die namliche zulage mit jährl. vier Hundert gulden, wie solche bereits Anno 1777 dem Secondwachtmeister Schustak verliehen worden, ad Personam ebenfals zu gemessen haben und ihnen solche von nun an aus dem garde fundo in gleicher art abgereicht werden möge. U. o. III. 206. I.

1790. *március 28.* (Dienst Stand der Leib Garde). — — — Second Wacht- und Rittmeister *Alexand. Báróczy*, 54 $\frac{1}{2}$ Jahre, 28 $\frac{2}{31}$ Dienstjahre, ledig, Gage, 50 $\frac{1}{2}$ —, Kostgeld 109 $\frac{30}{100}$, Zulage 400 — Uniformierungsgeld 431 $\frac{14}{100}$, Summa 1444 $\frac{44}{100}$.

¹ Áthúzva.

1790. november 5. (Obersthofmeisteramts Verordnung.) Ueber das unterm 2-ten dieses von dem P. G. adel. Leib Garde Comando begleitete Gesuch des bey dieser Garde angestellten Ritt- und Second Wachtmeisters *Alexander Báróczy* haben Se. des Kaisers Majt. über einen erstatteten Vortrag demselben den Majors Titel mit seinem dormaligen Rittmeisters Gehalte und der zusicherung der erst vacant werdenden Premier Wachtmeisters Stelle allermildest zu verleichen geruht. U. o. IV. 140. I.

1793. június 14. Dem H. Obristwachtmeister v. *Baroczy* bewillige den angesuchten Urlaub zum Gebrauche der Ihm verordneten Badkur auf so lange als es dessen Gesundheitsumstände erheischen. Esterházy. — General Major Freyherr v. Spleny. U. o. V. 41. I.

1794. május 8. (Muster-Lista vom Staab). 7. Premier Wachmeister und Obristwachtmeister *Alexander Barotzy*. Ispanlaka Siebenbürgen 58¹/₂, Reform. ledig. Den 1-ten October 761 als Garde u. U. Lieut. neu zugewachsen, den 9-ten April 783 zu second Wacht- und Rittmeister, und den 5-ten Novbr. 790. Major avanciert. Bezieht die Secondwachtmeisterg. — Pferd: Weiss-schimmel u. Wallach. 24 Jahr alt, 15 Faust, Liefer. General Gr. Betlehm Assentiert Feldkriegs Commiss. Ostmayer.

1794. június 30. Da von dem Königl. Hungarisch. Adel. Leib Garde Interims Comando für den *Garde Oeconomie Dienst* wehrend des dem Major v. *Baróczy* auf dessen Ansuchen nach Baaden zu Gebrauchung der von dem Medicus zur Herstellung seiner Gesundheit angeordneten Badkuhr ertheilten 6 wöchentlichen Urlaubs bereits gesorget ist, so dienet diesfällige Anzeige vom 28-ten dieses zur hierortigen Wissenschaft. Obersthofmeister Amt. Georg v. Verlet. — U. o. V. 186. I.

1795. június 17. Da der Garde Dienst wehrender Abwesenheit des H. Oberstwachtmeisters v. *Báróczy* ununterbrochen fortgeführt werden kann, so unterliegt keinen Anstand demselben den zum Gebrauch des Baadener Baades angesuchten Urlaub auf 6 Wochen zu bewilligen. — U. o. V. 332. I.

1796. július 7. U. igy. U. o. VI. 67. I.

1797. július 1. U. igy. — «als dass ihm obliegende Garde *Oeconomie* Geschäft auf diese Zeit nicht unterbrochen wird — — — » U. o. VI. 184.

1802. január 22. Se Majestät haben sich auf das hierorts unterstützte Einschreiten des Herrn Feldmarschallltns und Hung. Garde Capitain-Lietenants Freyherrn von Spleny bewogen gefunden, den nachbenannten Garde Offiziers in Rücksicht ihrer ausgeseichneten Verdienste um das Korps und zur Aneiferung der sich ebenfalls zum Besten der Garde thätig verwendenden übrigen Rittmeister, und zwar — — — dem Major *Alexander v. Barotzi* den Oberst Lieutenants-Titel jedoch ohne Gehalts Vermehrung zu verleihen. Starhemberg. — Obhfm. Amt, v. Mayersfeld. U. o. VII. 11,

1802. június 9. Egyhavi szabadságot kap Badenbe. U. o. VII. 50.

1802. július 28. Splényi két havi szabadságra távozik, a testőrség parancsnokságát Pozsonyban Esterházy veszi át, «das Haus Comando wird dem H. Obrist Lieut. v. *Barotzy* übertragen.» — U. o. VII. 67.

1803. június 29. Hatheti szabadságot kap Badenba. U. o. VII. 151.

1805. április 5 — Seine Mayestät haben die unterm 25-ten v. M. angetragene *Pensionierung* des hungarischen Garde Premier-Wachtmeisters

und Oberstlieutenants *von Barotzy* wegen seiner vorgestellten Dienstuntauglichkeit *nicht zu genehmigen*, untereinstens auch mir aufzutragen befunden, dass ich jene Vorschläge, welche der Herr Gardekapitain und Feld Marschall Lieutenant Fürst v. Esterhazy zur Verbesserung der hung. ad. Leibgarde zu machen nothwendig glaubt, von demselben abzuverlangen und mit meinen Gutachten zur höchsten Schlussfassung vorzulegen habe. Starhemberg. — Obhm. Amt v. Meyersfeld. — U. o. VII. 292/b.

1806. *március 25.* — — — Was hingegen die Jubilation des *Barotzy* betrifft, so kann selbe nur dann wann er ganz dienstuntauglich seyn sollte, statt finden. — Gr. Schaffgotsche. — Obhfm. A. — U. o. VII. 355.

1806. *április 28.* Infolge der hierorts unterstützten Vorstellung des Kgl. Hung. adel. Leib Garde Commando vom 29-ten v. M. haben Seine Majestät zu verordnen geruhet, den wegen Alter und Gebrechlichkeiten zur Jubilation angetragenen Garde Premier Wachtmeister und Oberstlieutenant *v. Barotzy* vorschriftsmässig superarbitrieren zu lassen. Obhfm. Amt. — U. o. VII. 362.

1806. *július 14.* Seine Majestät haben die Pensionierung des hung. Garde Premier Wachtmeisters und Oberstlieutenants *Alexander v. Barotzy* mit der charaktermässigen Pension von jährlichen Eintausend Gulden ex Camerali allergnädigst genehmiget, und ihm zugleich in Rücksicht seiner vieljährigen getreuen Dienste die Zulage jährlicher fünfhundert Gulden aus dem Gardefond vom 1. August d. J. mit Verleihung des Obersten Karakters ad honores zu bewilligen geruhet. Diese allerhöchste Resolution, wovon man unter einem ihm, auch d. K. K. HKR. in Ansehung des Obersten Karakters verständiget, wird dem königl. hung. adel. Leibgarde Commando über die berichtliche Äusserung vom 2-ten May d. J. mit dem Bemerkten erinnert, dass ehestens die Anzeige gewärtiget wird, wo der pensionierte Herr Oberste *v. Barotzy* seine ebenbestimmte Pension zu verzehren wünscht, um darnach die Anweisung derselben anlassen zu können. Übrigens wird dem Vorschlage zur Besetzung der erledigten Garde-Premier-Wachtmeisters und Garde Erhommans Stelle entgegen gesehen. — Starhemberg. Von dem K. auch K. K. ObHM. Amte, Wien, den 14-ten July 806. v. Meyersfeld. — U. o. VII. 380.

1806. *július 18.* — — — man hat an Behörde das Nöthige verfügt, damit dem nunmehr pensionierten Herrn Obersten *von Barotzy*, da er sich hier in Wien aufzuhalten wünscht, die gnädigst bestimmte Cameralpension jährl. 1000 fl. bey dem K. auch K. K. Universalkameralzahlamte allhier vom 1-ten August angefangen, erfolgt werde. — Starhemberg. — U. o. VII. 384.

Közli: GÁLOS REZSŐ.

VERSEGHY FERENC KÉT ISMERETLEN NÉMET KÖLTEMÉNYE.

A ciszterciék zirci levéltára Verseghy Ferencnek sok száz kézírata között két, eddig ismeretlen, német versét is őrzi.¹ Az egyik egy névnapi köszöntő vers; kedves tanítványának, Szapáry Leopoldina grófnőnek (a nádor főudvar-

¹ *Verseghy Ferenc szépirodalmi munkái.* 222. sz. 319. és 321. l.

mestere leányának) tiszteletére készült, és ugyanaz a Haas János zenésítette meg, aki a Szapáry János nevenapjára írott magyar költeményt is.¹ Ennek kompozíciója is elveszett; a nagyon dallamos, de tartalmával is mélyenjáró költemény kézírata azonban megvan és így szól:

Geburtsfeyer

der gnädigsten Comtesse Leopoldine von Szapáry den 26. Julij 1805.

Durch *Franz Verseghy*.

In Mussick gesetzt durch *H. Haas*.

Komm holde Zeit! die auf den Weltgefilden
Das grenzenlose All zur Reife bringst,
Und uns, gewohnt wohlthätig auszubilden,
hienieden noch zur Götterwürde schwingst.
O! eile her, gekrönt mit edlen Thaten,
den Zauberstab des Werdens in der Hand,
Geziert mit Werken, die dem dunklem Schaten (fgy!)
des grauen Nichts dein Schöpfergeist entwand.

O! reiche der zarten
Poldine den Arm!
Dein Antlitz sey heiter
Dein Mutterherz warm!
und winde das Kleinod
dem künftigen Zögling der Musen,
der zärtlichen Kindheit
aus ihrem gefühlvollen Busen,
und geb' Sie der heiteren Jugend,
als werdendes Muster der Tugend.

Der Himmel wolle dich beschirmen
mit mächtiger Hand,
O! theueres Pfand!
Er wolle dich bewahren,
vom Troste der Gefahren,
die Sprösslinge bestürmen,
Dana blühst du' schön und ruhig
[trotz dem Neide
im Eden der Jugend
als Muster der Tugend
dem besten Vaterherz zur Freude.

A másik — cím nélkül ránk maradt — költeménynek az az érdekessége, hogy Verseghy a *Gotterhalte* dallamára írta s hogy szövegével is Haschka Lipót költeményének (1797) változata. Nyilván ez is alkalmi költeménynek, epithalamiumnak készült:

Gott erhalte dich, o Liebe!
viele Jahre frisch und gsund.
Seyen deine zarte Triebe
für den heiligen, süssen Bund,
Der dein Herz an deine Kleinen
und an manche Freunde webt,
Und der uns mit engelreinem
Dankgefühlen hoch belebt.

Sey uns in den Kinderjahren
unsre kluge Führerin,
Sey uns Stütze in Gefahren
sey in Nöthen Trösterin.
O! an deinen Mutterarmen
kann kein Kind verlassen seyn;
wo die Tugend und Erbarmen
in sich als Säugammen weyhn.

Gönn' uns allen das Vergnügen
Deiner Huld und Freundlichkeit,
Du so manchen Sturm besiegen
durch den Glanz der Redlichkeit.
Gönnne Freundschaft unsern Herzen,
Die sich ihrer innigst freun,
Lass um Dich nur immer scherzen,
immer Dir ergeben seyn.

GÁLOS REZSŐ.

¹ V. ö. Császár—Madarász, *Verseghy összes költeményei*. I. 1910. 370. l.

XVII. SZÁZADI FORDÍTÁS-TÖREDÉK HORATIUSBÓL.

Nyéki Vörös Mátyás *Tintinnabulum tripudantium* etc. c. számos kiadásban (először: Pozsony, 1636) megjelent vallásos tanítókölteményének egy még XVII. századi, löcsei, de a címlap szakadt volta folytán pontosabban meg nem határozható kiadása (RMKT. I. 1597. sz.) végén, mint arra már Ujvárossy Szabó Gyula is rámutatott,¹ áll 14 versike, melyeknek eredet szerint semmi közük a főszöveghez: «Hogy ez könyvnek utollya füessen ne maradnak (sic), tehát még-is a Kegyes Olvasónak edgynehány szép intő verseket hozok elő» — jegyzi meg a kiadó. Ennek a kiadásnak Szabó Károly által egyetlennek megjelölt múzeumi példánya csonka — épen az «intő versek» közepén szakad meg. De a *Tintinnabulum* XVIII. századi kiadásainak egy része a löcseit követi, s így az «intő versek» teljes szövege birtokunkban van. Az 1784-iki budai kiadásból közlöm e versek egyikét, mely szemmel láthatóan horatiusi szatirából hasít ki egy epigrammára valót:

A' Tantalust, Fösvény, miért neved;
E' Fabula te rólad szereztetett,
Mert szinte tenéked vagyon így dolgoz,
Midőn a' sok pénzt kintset együtt tartod.
Ott heversz, ülsz, aluszol javaidon;
Kik néked nem használnak semmi módon,
Hanem hogy azt néha még-is nézelled,
Mint a' Táblán írott képet szemléled.

V. ö. Hor. Sat. I. 1. 67—72. vv.:

„Tantalus a labris sitiens fugientia captat
Flumina' — quid rides? mutato nomine de te
Fabula narratur: congestis undique saccis
Indormis inhians et tamquam parcere sacris
Cogeris aut pictis tamquam gaudere tabellis.

Tasnádi Péter Horatius-fordításától (1597) kezdődően Csipak Lajos² is megállapítja a Horatius-nyomok sűrűsödését irodalmunkban a XVII. század folyamán. Adalékunk ezek sorát egészíti ki: néhány soros törmelék, de időrendben második vagy, ha Rimay Jánosnak Horatius két költeményéből összeszótt *Laus mediocritas*-át is számítjuk, harmadik Horatius-fordításunk.

WALDAPFEL IMRE.

MORÁL — PERORÁL

— e két idegen szó cseng össze tréfásan Arany János híres versében, *Vojtina Ars poetica*-jában:

Hazudni rút. Ez ellen a *morál*,
S a társas illem egyként *perorál*,
De költőnek bár lénye isteni,
Ném csak szabad, szükség füllenteni.

¹ *A magyar verses oktató költészet története 1772-ig.* 1910. 87. l.

² *Horatius hatása az ó- és újklasszikus iskola költőire.* 1912. 11, 17—23. l.

Úgy látszik, Kazinczy Ferenc egyik versének emlékei ihlették Aranyt, mikor e sorokat írta. Kazinczy ugyanis *A szép s a jó* című költeményében kétszer is alkalmazza a szóbanforgó rímpárt:

Egy a szép s jó, egy a rossz s rút, mond a *morál*,
Pedig hamis úgy mellett az nem *perorál*.

De még akkor tisztelte a nép a *morált*
S az aesthesis a rossz mellett nem *perorált*.

Kazinczy verse több tartalmi és formai elemében rokon Arany idézett soraival. Mindkét költő a szép és a jó viszonyát elemzi s a moráltól engedményeket követel a művészet számára; mindkettő tankölteményt ír; mindkettő humoros hangokat penget s egy-egy jelentéktelen, illetőleg elmaradt költő-kortárs szájába adja a szót. E körülmények is valószínűvé teszik, hogy a szóban forgó «morál — perorál» rímet Arany Kazinczy nyomán csendíti meg költeményében.

SÁNDOR (SKALA) ISTVÁN,

ADALÉK KEMÉNY ZSIGMOND PUBLICISZTIKAI MUNKÁSSÁGAHOZ.

Papp Ferenc kitűnő Kemény-életrajzában bőven szólt Kemény Zsigmond publicisztikai működéséről. A későbbi kutatókat azzal is hálára kötelezte, hogy (legtöbbször jegyzetben) pontosan felsorolta a Pesti Hírlapban megjelent Kemény-cikkeket. Azonban Kemény nem írta minden cikke alá nevét vagy könnyen kielemezhető álnevét, hanem jegyet is használt. Papp Ferenc megcáfolhatatlan érvekkel bebizonyította, hogy a Pesti Hírlap 1848. évfolyamában levő —a— jegyű cikkek Keménytől származnak. (I. kötet, 431-436 l.) Most egy értékes cikkre szeretnők felhívni a figyelmet; erről nem szólt Papp Ferenc, hiszen Kemény nem jelezte névvel, sem az —a— jeggyel, mégis bebizonyíthatóan tőle származik; külső szállal is nevéhez tudjuk kapcsolni, nemcsak tartalmi vagy stílus-bizonyítékokkal. Mert, megjegyezzük, a Pesti Hírlapnak különösen 1848. évfolyamában sok névtelen írás van: nem egynél ulti még fülünket a tömör mondatok Keményre emlékeztető hangszerelése, a mondanivaló keményzsigmondi megfogalmazása. Mégsem vonjuk be őket bizonyítá-sunkba; eredményünk hipotetikus lenne.

Viszont a Pesti Hírlap 1848. júl. 8.-i számában az —e— jegyű cikknek már témavezetése is Keményre emlékeztet: a látszólag elméleti érdeklődés egész Európa sorsát vizsgáló magatartással szélesedik. A viszonyok, hely és időpont hatalmáról ír először (minden országgyűlésnek, külön «physiognomiával» kell bírni!). «A viszonyoknak alakítólag szükség befolyjni az erkölcsi testületek vérmérsékére és a tanácskozások szellemére, Sminők jelen viszonyaink?» A felelet szerint Európa «territoriális» szerkezete olyan, mint a repedt-boltozatú, ár-alámosta épület. Már pedig «soha szorosabb függésben a nemzetek sorsa nem állott a világeseeményekkel, mint most». (Íme, Kemény Európához viszonyító szemléletmódja!) Ha így áll a helyzet, akkor pénznek és fegyvernek kell a kormány kezében lennie, mert lehet, hogy hazánk «catalanumi mező»

lesz, hol az «ó-civilisátiónak a mindent elborító barbarismussal világesatája lehet». Tudjuk, hogy a szláv veszélytől féltette Kemény az európai művelődést; a magyarság ügyét itt is mint az egyetemes művelődés kérdését fogja fel. De Kemény valóságlátása nem elégszik meg egy képzeletbeli veszély feltüntetésével. Ha nem lobbanna is fel európai háború — folytatja elmélkedését — a mi nagy veszélyünk itt van belül a határokon. Mi lehet ebben az esetben az egyetlen reális megoldás? «Nekünk szövetségesekre van szükségünk s hő rokonszenvre ügyünk iránt. De erről közelebbi számunkban.»

Ezekkel a szavakkal végződik a cikk. Hogy valóban Keményé, azt elsősorban a fent említett «közelebbi» szám bizonyítja. A Pesti Hirlap következő, vagyis 1848. júl. 9. (103.) számában cikk jelenik meg tőle, ezúttal névaláírással. Rögtön az elején elismeri az előző napi, —e— jegyű cikk szerzőségét: «Én tegnap... említém, miként azon harcra, mely nemzetiségünk főtartásáért előbb-utóbb ki fog vívatni, szövetségeseket kell keresnünk.» Íme, az —e— jegyű cikk végső megállapításával kezdi Kemény — utalva rá — újabb írását. Ezt az —e— jegyű cikket tehát Kemény írásai közé kell soroznunk.

A Pesti Hirlap 1848. évfolyamában nem ez az egyetlen —e— jelű cikk: még hat ilyen jelzésűt találtunk;¹ tartalmuk megegyezik ugyan Kemény eszmevilágával, mégsem merjük őket minden kétséget kizáróan Kemény nevéhez fűzni.

Egy cikknél azonban egészen bizonyos Kemény szerzősége. Az —e— jegyű író okt. 4-én Jellachich alattomos betörését tárgyalja izgatott lelkiállapotban. Ezeket a mondatokat olvassuk egymásután: «Tekintsünk szét az országban. Hogyan valánk egy hónappal ezelőtt? Tudtuk, miként a reakció nagy készülleteket tesz. A küzdés kikerülhetetlennek látszott. Hangulatunk levert volt. S nem ok nélkül.» Aki csak néhány lapot is olvasott Kemény írásából, lehetetlen, hogy rá ne ismerjen visszafojtott erőteljes tömör mondataira: ez a stílusjellemző Kemény egyedüli tulajdona. S annál nagyobb erővel (de darabossággal is!) törnek elő belőle ezek a pörölyszerűen lecsapódó rövid mondatok, minél nagyobb izgalom fogja el. A horvát betörés miatti felindultsága — íme, a szláv veszély valósággá válása! — hallatlan erővel jelentkezik, s ez stílusán minden más bizonyítéknál meggyőzőbben igazolja Kemény jelenlétét.

HARASZTHY GYULA.

ISMERETLEN AMADE-NYOMTATVÁNY.

Amade Lászlónak — eddigi tudásunk szerint — életében csak két munkája jelent meg nyomtatásban: 1722-ben Nagyszombatban a *Victor in praelio S. Ivo*² c. kis akadémiai vitabeszéde, ennek egyetlen, ismeretes példánya (Simor János könyvtárában volt meg)³ lappang — és 1755-ben Bécs-

¹ Pesti Hirlap 1848. jún. 22., jún. 29., júl. 13., okt. 4., okt. 10., nov. 3.

² S. Ivo a nagyszombati jogi kar védőszentje volt.

³ A. Zelliger, *Pantheon Tyrnaviense*. Tyrnaviae, 1931. 75. l.

ben vallásos költeményeinek egy része: *Buzgó szívnek énekes fohászokodási*.¹ Világi verseit nem nyomatta ki; a kor felfogásával egyezően a szerelmes énekeket nem becsülte sokra, nem tartotta őket művészi alkotásoknak. «Ha Mlghos Hugom Asszonynak — írja egyik rokonának — minapi csekély Énekek tecczettek? vigasztalásomnak tartom, noha ezek csak *szapora gondolatok* voltak, és nem *csinyálmánok*.»² Mint harmadik nyomtatott munkájáról, egy eddig ismeretlen kis versfüzetről adhatok a következőkben számot. Üchtritz-Amade Emil gr. bakonypölöskei kastélyában, a családi könyvtárnak Marczaltöröl idekerült könyvei és iratai között került kezembe ez a kis nyomtatott füzet:

Enthusiasmus / Affectuosos / Honoribus / Divi Patroni / Honoris / a / Ladislao Fr. Seraphico / Libero Barone / Homodeo / Dicatus. / Iaurini, Typis Gregorii Ioannis Streibig 1759.

A kis, 14 l. terjedelmű nyomtatványban az a Nep. Szent Jánoshoz szóló, latin nyelvű himnus van, amelyet a M. Nemz. Múzeum kéziratából már Vértesy Jenő kiadott.³ A költemény kézírata a — vers magyar fordításával együtt — megvan a család bőösi levéltárában is; a kiadatlan magyar fordítást Amade többi, eddig ismeretlen költeményével együtt fogom közölni. — A *Divus Patronus*: Nepomuki Szent János. Érdekes, hogy Amade (aki második nevét nyilván keresztapja, Jezerniczky Ferenc esztergomi kanonok után kapta) Nep. Szent Jánost választotta védőszentjéül. Talán része volt benne annak a körülménynek, hogy későbbi patronusának szenttéavatása, amiben a jezsuiták sokat szorgoskodtak, éppen gráci egyetemi éveiben történt, s 1724-ben, az egyetemi jutalmak kiosztásakor, a főiskolai hallgatóság egy *S. Ioannes Nepomucenus Martyr* c. díszes kiállítású, zenés, énekes és táncos darabot adott elő — személyei között Zsigmond királyunk is szerepelt, s tizenöt szereplő magyar táncokat is adott elő. (Bár bizonyosságunk nincs rá, ez utóbbiak között lehetett költőnk is.) A jezsuiták buzgósága, a hódítani kezdő Nep. János-kultusz s a fényes ünnepek hatása maradhatott ez a választása.⁴ Védőszentjéhez több költeményt is írt, meg is zenésítette őket: kat. énekeskönyveinkben ma is szerepelnek. — Végül a *L. B. Homodeus* névre a következőket jegyzem meg: Amade, egy régi családi hagyomány alapján — az származásukat egy római nemeshez fűzte, aki II. Endre jeruzsálemi hadjáratához csatlakozott maga fölfegyverezte száz lovassal s utána idetelepedett — olasz eredetűnek hitte családját és élete utolsó évtizedében buzgón kutatót a Homodey olasz családdal való kapcsolat után: ez a nyomtatvány címlapjának magyarázata.

A kis füzet három példányban került elő, egy Üchtritz-Amade gróf, egy Császár Elemér és egy az én birtokomban van.

GÁLOS REZSŐ.

¹ Részletes leírása Négyesy Amade-kiadásában, 1892. 510. l.

² Kiadatlan levele gr. Zichy Borbálához az 1750-es évekből. M. Nemz. M. Itára. XVIII-ik é. n.

³ IK. 1902. 97—98. l.

⁴ Krones, *Geschichte der Karl Franzens-Universität in Graz*, Graz, 1886. 54. és 338. l.